

GELENEK VE MODERN ŞİİR

Geleneğin Tenkidi

- Geleneğin her dönemde değerini koruyan, nesilden nesile aktarılan kültürel değerleri ifade eder. Modern Türk edebiyatı açısından gelenek divan ve halk edebiyatıdır.
- Geleneğe sahip olmak tarih şuuruna sahip olmaktan geçmektedir. Kültürel değişim süreçlerinde toplumlarda tarih şuru zayıflar ve geçmişle bir hesaplaşmaya gidilir. Klasik edebiyat da, yaşanan kültürel değişimin de etkisiyle büyük bir hesaplaşmayla karşılaşır.
- Tanzimat sonrası edebiyat dünyasına hâkim olan anlayış, geleneğin ret, Batı'dan gelen her şeyi taklit düşüncesine dayanır. Eski edebiyat kültürüyle yetişmiş olan, yenileşme dönemi Türk edebiyatının ilk kuşağını temsil eden Namık Kemal, Şinasî ve Ziya Paşa, eski edebiyatı yasak etmekle işe başlarlar.
- Namık Kemal, "Lisân-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şâmildir (1866)" başlıklı makalesinde, bu edebiyatı gerçeğe, tabiata ve akla uygun olmamakla, tabiatı ayna gibi aksettirmemekle suçlar. Ardından Ziya Paşa, "Şiir ve İnşa" makalesiyle (1868) bu hesaplaşmayı devam ettirir. O, eskiyi bütünüyle reddedip gerçek edebiyatımızın halk edebiyatı olduğunu iddia eder.
- Ziya Paşa, Avrupa'dan dönüşünden altı yıl sonra kaleme aldığı *Harabat* adlı antolojisinin mukaddimesinde (1874) ise, bu görüşlerinin tam tersini savunarak divan edebiyatını yüceltir halk şiirini "eşek anırmasına" benzetir.
- Namık Kemal, Magosa'da kaleme aldığı *Tahrib-i Harâbât* adlı eserinde ise, Ziya Paşa'nın *Harâbât*'ının mukaddime kısmını eleştirir ve Paşa'yı eskiyi diriltmeye çalışmakla suçlar. *Takib-i Harâbât*'ta ise, eserin ikinci ve üçüncü ciltlerini eleştirir. Kemal, *Mukaddime-i Celâl*'de de eski edebiyatın hayal dünyasıyla ilgili eleştirilerini devam ettirir.
- Klasik Türk şiirine yönelik ilk sistemli eleştiri olarak kabul edilen bu tenkitlerin temel noktasını, eski edebiyattaki benzetme unsurlarının gerçekçi olmayışı, hayallerin gerçek dünyada karşılığının bulunmayışı oluşturur.
- Tanzimat'ın ilk kuşağının yaptıkları geleneğin içinde bir yığın yeniyi sokmaktan ibarettir. İkinci nesil de eskiyi biraz daha bozmakla yeniyi bulduklarını zannederler. Abdülhak Hâmid, bir şiirinde "tarz-ı kadîm-i şi'ri" bozarak "hercümerc" ettiklerini, böylece gerçek şiirin ne olduğunu gösterdiklerini anlatır.

- Servet-i Fünûn ve onun daha ileri seviyede bir devamı olan Fecr-i Âtîcilerde ise Tanzimatçıların halka yönelme anlayışı unutulur ve edebiyatın eskiyle olan bağları kopma noktasına gelir.
- Batı edebiyatının antikiteyle olan bağlarının keşfi, Türk şairlerini de kaynak arayışına yöneltir. Bu arayışlar bazı yazarları eski Yunan'a götürür. Bu tutku Mavi Anadoluçularda aşk derecesine çıkar.
- Yahya Kemal, Fransa'dan döndükten sonra kaynaklar konusunu sanatının başlıca meselesi yaparak "hâlis şiir"i bulma arayışına çıkar. Bu arayış onu eski şiire götürür. Yetmiş senelik bir uzaklaşmadan sonra, iki zamanı birbirine bağlayarak eski şiiri kendi ve tarihî realitesi içinde görebilen ve eski şiirin rüzgârıyla yeni şiirler söyleyen şair Yahya Kemal olur. Bir rubaisinde o şöyle der:

Sönmez seher-î haşre kadar şi'r-i kadîm

Bir meş'aledir devredilir elden ele

- Divan edebiyatı, Cumhuriyet Dönemi'nde de ağır hücumlara maruz kalır, bu hücumlar okullardan divan edebiyatı dersinin kaldırılmasının istenmesine kadar gider. Bunlar arasında Tanpınar ve Gölpınarlı gibi klasik edebiyatın önemli uzmanları da yer alır. Fakat her ikisi de yarıldıklarını itiraf ederek görüşlerini bir süre sonra değiştirir.
- S. Eyüpoğlu, N. Ataç, Asaf Halet gibi şairler bu edebiyatın önemini vurgulamaya, ondaki gelişmiş dil zevkinin önemine dikkat çekmeye başlarlar. Kadim zevki devam ettiren şairlerin yanında, Turgut Uyar, B. Necatigil, A. İlhan, Hilmi Yavuz gibi geleneğin izinde özgün eserler kaleme alan şairler de yetişir.
- Divan edebiyatıyla ilgili, Tanzimat'tan günümüze kadar gelen eleştiriler şu noktalar etrafında toplanmaktadır:
 - a) Divan edebiyatı dil ve konu bakımından özgün değil taklitçi, gayr-i millî bir edebiyattır.
 - b) Çok kuralcı, klişeleşmiş mazmunlar ve benzetmeler etrafında dönen bir edebiyattır.
 - c) Fikir, duygu ve hayal dünyası gerçek değil gerçeküstüdür. Bu edebiyat tabiatı ve insanın gerçek duygu ve düşüncelerini yansıtmaz, suni bir edebiyattır.
 - ç) Toplum meselelerine, sosyal konulara yabancı soyut bir edebiyattır.
 - d) Başlangıcından bitimine kadar köklü bir gelişim ve değişim göstermeyen toplumun beklentilerini karşılamaktan uzak bir edebiyattır.
 - e) Şairler şiirlerini caize almak kaygısıyla yazarlar, bu sebeple akla mantığa uymayan mübalağalara başvururlar.
 - f) Farslardan alınan ahlak anlayışı ifsad edicidir. (Şarap, erkek aşkı vb.)

Gelenek ve Modern Şiir

- Günümüzde, gelenekten yararlanma konusu edebiyatta genellikle şiir merkezli tartışmalarda gündeme gelmektedir. Modern Türk şiirinde, gelenekle ilginin ahenk (ritm), tasavvuf ve hayal sistemi etrafında yoğunlaştığı görülmektedir.

Bu konuda bk. Erbay, Erdoğan Erbay, *Eskiler ve Yeniler*, Erzurum 1997; Kahraman, Mehmet, *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar*, İstanbul 1996; Macit, Muhsin, *Gelenekten Geleceğe*, Ankara 1996.

Yahya Kemal

Mahûrdan Gazel

Gördüm ol meh dûşuna bir şâl atup lâhûrdan
Gül yanaklar üstüne yaşmak tutunmuş nûrdan

Nerdübânlar bûşiş-i nermîn-i dâmânıyla mest
İndi bin işveyle bir kâşâne-î fağfûrdan

Atladı dâmen tutup üç çifte bir zevrakçeye
Geçti sandım mâh-ı nev âyîne-î billûrdan

Halk-ı Sa'dâbâd iki sâhil boyunca fevc fevc
Va'de-i teşrîfine alkış tutarken dûrdan

Cedvel-i Sîm'in kenârından bu âvâzın Kemâl
Koptu bir fevvâre-i zerrîn gibi mâhûrdan

Eski Şiirin Rûzgârıyla, İstanbul 1974, s.53-54

Kelimeler:

mâhûr: Türk müziğinin eski makamlarından. Neşeli, şuh bir makamdır.

yaşmak: başa bağlanan yazma

nermîn: yumuşak, narin

kâşâne: köşk, yuva

fağfûr: ini, Çin'de porselenden yapılan kapkacak

zevrakçe: küçük kayık

fevc fevc: bölük bölük

dûr: uzak

fevvâre: fısıkye

zerrîn: altın

**Şeydâ
(Şahin Uçar)**

dil sadef ü cânân ona şeh-vâr olur ancak
dil aşk ile bir vâkîf-ı esrâr olur ancak

dil nağme-i ummân-ı terennüm eder ammâ
ma'kes ona bu kubbe-i devvâr olur ancak

dil mest bu câm olmada bir âlem-i gülgûn
açtıkça gözüm kan yaşı refât olur ancak

dil şerh edemez bâri sabâ söylese yâre
nutkum tutulur yâr dil-âzâr olur ancak

dil derdine Şeydâ yine bigâne mi cânâ
Divane gönül sende bu bâzâr olur ancak

Şahin Uçar, *Şeydâ Dîvanı*, Niğde 1997, s.83-84

Nailî-i Kadîm

Oldı eşküm gülşen-ârâ-yı heves cûlar gibi
Akdi gönlüm bir nihâl-i işveye sular gibi

Atilla İlhan

Bulut günleridir / akar uykular dumanlı sular gibi
Kuytu göllerde salınır rüyalar kuğular gibi

Kırık aynalarda balkısa da gün kızılığı / kanma
Bastırır tamamlarıyla karanlık yamyam korkular gibi

Vampirler okşar yalnızlığını ipek baykuşlar büyür
Uğuldar damarlarının ağacı ıssız korular gibi

Karanlığın ufunetinden öyle bozulmuştur ki yıldızlar
İliklerine geçer titreşimleri fosforlu ağular gibi

Üreyip bir devin gırtlığından zalim gümbürtülerle
Bin yıllık sorular gelir ateşten burgular gibi

Ölümdür bekleriz hükmü dünya bir duruşmadır sürer
Ellerimizde yüreklerimiz vurulmuş kumrular gibi

Tutuklunun Günlüğü, Ankara 1987

balkımak: parlamak, şimşek çakmak, suyun dalgalanması, kesik kesik ağlamak
ufûnet: pis koku, iltihap